

je to potrebno, i iz drugih novozavjetnih spisa i iz apokrifnih djela Novoga zavjeta. Budući da nijedan evanđelist ne iznosi život i nauk Isusa Krista cjelovito, a svaki od njih ima neke podatke koje drugi evanđelist nema, takvim harmonijskim sklapanjem dijelova u cjelinu dobiva se cjelovit prikaz Isusova života i njegova nauka. Pisac postupao tako da za neki opis uzima izvještaj onog evanđelista koji o tome najopširnije i najpodrobnije izvješćuje, a upotpunjuje podacima koje imaju drugi evanđelisti. Takav tekst ima iznad svega studijsko značenje: on može pomoći studentima teologije pri razlikovanju pojedinih evanđelista, a ono ima i pastoralno-kerigmatsko značenje. Pomaže osobito propovjednicima i katehetama u njihovu radu, u pripravljanju propovijedi i kateheza. Čitatelj ima pred sobom Isusov životopis koji je sastavljen od tekstova evanđelista. Dakle, drukčije nego su to *Životi Isusovi* kao što je to onaj Giovannija Papinija ili Daniela Ropsa koji pokušavaju rekonstruirati Isusov život služeći se evanđeljima, mnogim drugim izvorima i, konačno, najviše svojom maštom. Ovdje, u evanđeoskoj harmoniji, imamo čisti evanđeoski tekst. Zato takva *Evanđeljska harmonija* i nije životopis u pravom smislu riječi, nije biografija, jer evanđelja nisu ponajprije biografija nego navještaj, kerigma, evanđelje, tj. radosna vijest. Međutim, takva je harmonija puno vrednija nego bilo koji romantiziran *Život Isusov*.

Pisac je u prvom dijelu sržno protumačio sve što prosječni čitatelj treba o evanđeljima znati, a nije imao prilike to drugdje saznati. Tako tumači ime,

nastanak, pisce, književne vrste, vrijeme nastanka pojedinih evanđelja. Izlaže pojedine biblijske metode, one najsvremenije kao što su povijest redakcije, povijest tradicije, raščlamba književnih vrsta. Tumači povijest novozavjetne predaje, kako je ona nastajala u krugu Isusovih učenika, kasnije u krugu Crkve, kako su je zapisali evanđelisti i kako su je neki redaktori redigirali... Sve je to popratio prekrasnim slikama u boji (koje je sam snimao!) koje ilustriraju zemlju, gradove i sela kroz koja je prošao Isus.

Djelo preporučamo našim hrvatskim čitateljima, osobito svećenicima i katehetama; bit će im od izvanredno velike koristi.

Adalbert Rebić

Francè Rozman, *Sinopsa štirih evanđeljev*, DZS, Ljubljana 1993., 242 stranice.

U dvije godine dobili smo dvije izvrsne *sinopse evanđelja*, jednu na slovenskom jeziku (Francè Rozman, Ljubljana, 1993.) i drugu na hrvatskom jeziku (Tadej Vojnovič, Zagreb, 1994.). Ovdje ću se ograničiti na prikazbu slovenske *Sinopse štirih evanđeljev*, a na drugom ću mjestu prikazati Vojnovičevu hrvatsku *Sinopsu evanđelja*.

Izdavanje takvih sinopsi trebao bi biti kulturni događaj u jednome narodu. Ono, naime, pretpostavlja razvijen biblijski znanstveni rad i raširenost prijevoda Biblije te potrebu za biblijski utemeljenom teologijom i biblijski utemeljenim propovjedništvom.

Sinopse evanđelja imaju svi veći narodi, samo iznimno i neki mali narodi. Izraz »sinopsa« (grč. συν, s, zajedno s, i οφς pogled, gledanje) novijeg je datuma; upotrebljava se u biblijskim znanostima otkako je Johannes J. Griesbach (Halle, 1774.) pod tim naslovom objavio paralelne evanđeoske tekstove, želeći pokazati sličnost i razlike među njima, kad pišu o istim događajima ili kad donose iste Isusove riječi. Johannes J. Griesbach napisao je sinopsu grčkih tekstova prvih triju evanđelja: donio je slične opise u tri stupca, tako da u svakom stupcu jedna riječ u jednom evanđelju odgovara istoj riječi u drugom i, eventualno, u trećem evanđelju. Ako je jedan evanđelist nešto dodao što drugi nema ili ispustio što drugi ima, to je Griesbach zorno prikazao ispuštajući retke u njegovu stupcu, ili pak dodajući nove retke u stupcu onog evanđelista koji je donio takav svoj vlastiti tekst. U drevnim kršćanskim vremenima pokušali su na sličan način prikazati paralelne evanđeoske tekstove Ammonios Aleksandrijski, Euzebij Cezarejski i Jeronim (383.).

Ako pažljivo čitamo evanđelja, primjećujemo veliku sličnost među njima, osobito među prvim trim (Matej, Marko i Luka). Iz tog razloga prva tri evanđelista zove »sinoptičarima«. Ako njihove evanđeoske tekstove, koji opisuju isti događaj ili donose iste Isusove riječi, stavimo u tri paralelna stupca, primjećujemo među njima velike sličnosti ali, dakako, i razlike. Mi ih možemo jednim pogledom sve zajedno čitati, redak po redak, i proučavati sličnosti i razlike među njima. Sličnosti i

razlike imaju golemo značenje za proučavanje evanđelja, za dublje prodiranje u smisao Isusovih riječi i Isusova događaja. One imaju golemo značenje za proučavanje povijesti predaje i redakcije pojedinih sinoptičkih evanđelista. Sinopsa ističe odmah, pri prvom pogledu, posebne naglaske pojedinih evanđelista: Marko naglašava Božju moć u Isusu, Matej Isusovu povezanost sa Starim zavjetom, Luka pak univerzalnost Isusova spasenjskog djela. Zato je takvo sinoptičko proučavanje evanđelja od goleme važnosti za teološki studij, za pripremanje kateheze ili za pripremanje propovijedi. Razlikuje se od harmonije evanđelja gdje evanđeoske tekstove amalgiramo, jedne s drugima spajamo, povezujemo, da bismo dobili cjelinu evanđeoskog izvještaja o Isusu Kristu. I harmonija ima svoju vrijednost, ali ni izdaleka toliku za studij evanđelja kao Sinopsa.

Rozman, kao i svi ostali biblicisti, donosi sinoptičke evanđeoske tekstove kronološkim redom. To je, dakako, teško učiniti, budući da nijedan evanđelist nije pisao kronologiju Isusova života. Zato treba pažljivo iščitavati evanđelja, međusobno ih uspoređivati i zaključivati prema vlastitoj intuiciji. Radi dubljega i svestranog razumijevanja evanđeoskih tekstova, pisac donosi i starozavjetne tekstove i paralelne tekstove iz novozavjetnih djela. Riječi koje su sporne donio je u kurzivu, tako da čitatelj može raspoznati je li riječ o izvornoj riječi ili o sumnji da ta riječ nije izvorna.

Iako sada imamo i na hrvatskom jeziku, i to vrlo dobru, Sinopsu evan-

đelja Tadeja Vojnovića, preporučam svećenicima da nabave i ovu. Slovenska ima jednu prednost: nešto je manja i lakše je njome rukovati.

Adalbert Rebić

Albertus Magnus: *Philosophia realis*. Svezak prvi: Uvod. O petnaest problema. Ulomci o alkemiji, kozmografiji i geografiji. Tri dokumenta.

Bibliografija, bilingvalno izdanje, priredio i preveo Tomo Vereš, Zagreb: Demetra, 1994., 231 str.

Knjiga koju prikazujemo donosi po prvi put na hrvatskom i latinskom jeziku jedan cjelovit filozofijski tekst Alberta Velikog (1193.–1280.) te još neke zanimljive ulomke Albertovih prirodnoznanstvenih djela. Priredio ju je te s uvodom, bilješkama i bibliografijom popratio naš vrsni poznavatelj srednjovjekovne filozofijske i teologijske, osobito tomističke misli, dominikanac o. Tomo Vereš kojemu naša javnost, uz tri knjige samostalnih radova (*Filozofsko-teološki dijalog s Karlom Marxom; Iskonski mislilac; Pružene ruke*) ima zahvaliti dvije značajne knjige prijevoda tekstovâ Tome Akvinskoga (*Izabrano djelo*, Zagreb, Globus, 1981.; *Država*, Zagreb, Globus, 1990.). Ovo je pak njegova prva publikacija koja uvodi u misao Alberta Velikog, a sudeći po naznaci »svezak prvi«, smijemo očekivati još koji. Bilo je i do sada kraćih, uglavnom nabožnih ulomaka iz Albertova opusa na našem jeziku. Jedinu značajniju dosada kod nas objavljen cjelovit Albertov tekst jest njegovo

vo Nastupno predavanje o cijeloj Bibliji (Principium super totam Bibliam), Zagreb, KS, 1993. u prijevodu o. Augustina Pavlovića. To je teološko djelo, dok Verešov izbor donosi znanstvene i filozofijske tekstove »sveopćeg učitelja« (doctor universalis), kako su Alberta prozvala kasnija pokoljenja. Jedinu on od svih »svetaca« u filozofskom kalendaru nosi naslov »magnus – veliki«, iako je bilo velikih i prije i nakon njega. O Albertovoj zanimljivoj i u nekim stoljećima kontroverznoj личности temeljito informira Verešov Uvod (Život i djelo Alberta Velikog, 5–72), a o njegovu opusu popis autentičnih filozofskih i teoloških djela (73–79). Koliko je pak dosad Albert bio nazočan u Hrvata, bilo po svojim latinskim rukopisnim tekstovima, bilo po prijevodima, prikazima i raspravama, detaljno informira zadnje poglavlje Uvoda (Albert Veliki u Hrvata, 51–69) i bibliografija na hrvatskom jeziku (215–220). Produbljenijem studiju Albertove misli pripomoći će izabrana i sustavno poredana bibliografija na stranim jezicima s više od 120 naslova.

No, to je samo okvir za sliku. U trećem dijelu Uvoda Vereš informira o djelu Alberta Velikog. Albertov enciklopedijski opus (74 autentična djela: 41 filozofsko i 33 teološka – u tekstu se potkrala pogreška: 43 i 31) o. Vereš razvrstava u prirodnoznanstveni, filozofijski i teologijski. Općenita značajka tog opusa jest u tome da skuplja sve dotada raspoloživo znanje, bez obzira na njegovo podrijetlo; to je »sveobuhvatna sabirnica misli svijeta« (36). Uz